

CULPOL TEMATSKI DOKUMENT 2

Pregled metodoloških pristupa u europskim istraživanjima kulturnih politika

Ana Žuvela

The logo for CULPOL, featuring the word 'cul' in pink and 'pol' in blue, with a horizontal line separating the two parts.

IRMO, Zagreb, 2017.

Author/autor: Ana Žuvela

Title/naslov: Pregled metodoloških pristupa u europskim istraživanjima kulturnih politika / An overview of methodological approaches in European cultural policy research

Reviewers/recenzenti: dr. sc. Biserka Cvjetičanin, dr. sc. Jaka Primorac

Series editors/urednice serije: dr. sc. Jaka Primorac, dr. sc. Aleksandra Uzelac

Language editing / lektura: Ivana Gusak Bilić, mag.

Design/dizajn: Dragana Markanović

Publisher/nakladnik:

IRMO – Institut za razvoj i međunarodne odnose
(Institute for Development and International Relations)
LJ. F. Vukotinovića 2, HR-10000 Zagreb

For the Publisher/ za nakladnika: dr. sc. Sanja Tišma, IRMO Director/ravnateljica

The CULPOL Issue Papers series has been published with the support of the Erasmus+ Programme of the European Union, within the framework of activities of the Jean Monnet Project EU Competences and National Cultural Policies: Critical Dialogues / CULPOL (575442-EPP-1-2016-1-HR-EPPJMO-PROJECT). The CULPOL Issue Papers series present selected articles that provide critical analysis on the different issues reflecting the themes of the CULPOL project, with the aim to pool the research of the project stakeholders and make it more visible and accessible to all the interested parties. The papers published within this series will explore the different ways that the European Union impacts the cultural policies on the national as well as local level in order to kindle interest in EU related topics among Croatian cultural researchers, policy makers and cultural practitioners. More information about the project is available at: <http://culpol.irmo.hr/home/>.

The publication reflects the views of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

CULPOL tematski dokumenti rezultat su rada na projektu *EU kompetencije i nacionalne kulturne politike: kritički dijalozi* / CULPOL (broj: 575442-EPP-1-2016-1-HR-EPPJMO-PROJECT) koji je sufinanciran sredstvima programa Europske unije *Erasmus+*. U tematskim dokumentima istraživat će na koje načine Europska unija utječe na kulturnu politiku na nacionalnoj i na lokalnoj razini kako bi se istraživače/ice kulture, donosiocice odluka i kulturne radnike u Hrvatskoj zainteresiralo za EU teme. Cilj CULPOL tematskih dokumenata jest objediniti istraživačke kapacitete suradnika na projektu te ih učiniti vidljivima i dostupnima svim zainteresiranim dionicima. Više informacija o projektu dostupno je na mrežnoj stranici culpol.irmo.hr.

Ova publikacija odražava isključivo stajalište autora publikacije i Komisija se ne može smatrati odgovornom prilikom uporabe informacija koje se u njoj nalaze.

EU Competences
and National
Cultural Policies:
Critical Dialogues

EU kompetencije
i nacionalne
kulturne politike:
kritički dijalozi

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Sadržaj

Sažetak	2
Uvod: što je polje istraživanja kulturnih politika?	3
Internationalizacija istraživanja kulturnih politika	5
Teorijska uporišta i razvoj studija kulturnih politika.....	8
Vrste istraživanja kulturnih politika	12
Metode analize kulturnih politika	14
Zaključna razmatranja	17
Bibliografija.....	18
Summary	22
Bilješka o autorici / About the author	24

Sažetak

U ovome se radu¹ donosi pregled razvoja i stanja u istraživanjima kulturnih politika te se utvrđuju metodološka pitanja i mogućnosti u konceptualizaciji istraživanja kulturnih politika. Spajanjem dvaju široko shvaćenih pojmova kao što su javna politika (engl. *policy*) i kultura, koji isključivo ne pripadaju ni jednom akademskom području ni znanstvenoj disciplini, nailazi se na brojne metodološke zamke i nepredvidive izazove. Međutim, istraživanja kulturnih politika svoj razlog postojanja preuzimaju iz polja istraživanja javnih politika kao i ambiciju da ispituju i objasne složenost procesa donošenja politika. Kulturne politike, kao „pridjevske politike“ ili podskup javnih politika (Colebatch, 2004: 89; McGuigan, 2004: 5), podrazumijevaju područje od ozakonjenja procesa kulturnih politika (formiranje, implementacija, evaluacija) do prijepornih kritičko-refleksivnih rasprava. Te rasprave nadilaze „usko“ čitanje doslovnih postupaka i posljedica realizacije kulturnih politika, odnosno uvriježenih načina primjena propozicija kulturnih politika te se povezuju s progresivnim društvenim i kulturnim pravcima kako bi se osmislile alternative, modeli i strukture budućih kulturnih politika. Kao takve kulturne se politike postavljaju kao složen predmet istraživačkih nastojanja te zahtijevaju promišljanje upotrebe složenih metodoloških pristupa.

Ključne riječi: kultura, kulturna politika, istraživanja, metodologija, studija slučaja.

¹ Rad je dio istraživanja o kulturnim politikama koji autorica provodi u svrhu izrade disertacije u okviru poslijediplomskog doktorskog studija „Komparativna politika“ na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

Uvod: što je polje istraživanja kulturnih politika?

Koncept javne politike (engl. *policy*) odnosi se na područje opće politike (engl. *politics*). To podrazumijeva koordinaciju djelovanja i davanje promatračima i sudionicima mogućnosti utjecaja na procese javnih politika, čime javno upravljanje dobiva na složenosti (Colebatch, 2004). Kultura, kao jedno od polja djelovanja koje je samo po sebi apstraktno, mora se u nekom smislu opredmetiti kako bi se uopće mogla analizirati na razini politika (Pyykkönen, Simanainen i Sokka, 2009). S obzirom na to da je pojam kulture širok i obuhvatan, a istovremeno „sklizak“ i neuhvatljiv, javan i intiman te da sam koncept kulturne politike podrazumijeva da se nešto neodređeno kao „sistem nadziranja značenja“ (McGuigan, 1996: 6) treba regulirati je, u najmanju ruku, zahtjevan.

Kako bismo pojasnili što se podrazumijeva pod sintagmom kulturne politike, uzet ćemo tumačenje prema kojemu se kulturna politika određuje kao institucijski okvir (zakonodavna struktura) za usmjeravanje i razvoj kreativnosti u estetskom smislu i u kolektivnom načinu života. Kulturna politika ostvaruje se u sistematskim, regulatornim smjernicama, koje se primjenjuju na cjelokupni kulturni sektor kako bi svi akteri unutar sektora mogli ostvariti ciljeve svojih kulturnih djelatnosti. Iako je idealni okvir stvaranja i implementacije kulturne politike kreativan i holističan, kulturna politika zadržava jasne birokratske konture. Implementacijom odrednica kulturne politike, tj. zadanih propozicija zakona u kulturi institucije javne uprave financiraju, usmjeravaju, upravljaju, potiču i ograničavaju aktere i aktivnosti koje su ubrajaju u kulturno-umjetničke djelatnosti, odnosno kulturni sektor. Prema tome, pod kulturnom politikom podrazumijevaju se sva načela, ciljevi i instrumenti (zakoni, odluke, pravilnici itd.) te njihovi učinci na području kulture i umjetnosti². Obuhvaćajući kulturne vrijednosti nacije, principe donošenja i provođenja odluka te identitetski simbolizam društvenog entiteta, kulturna politika izrazito je višeslojna i kompleksna vrsta javne politike.

U skladu sa značenjem kulture, koja je u samoj srži kulturne politike, kulturna politika može imati duboke, ozbiljne i značajne učinke ne samo na kulturni život već i na šire društvene procese. Percepcija i shvaćanje kulturne politike stoga u jednom dijelu javnosti izaziva zgražanje nad idejom da se kultura svodi u prizemne, jednostavne „zemaljske“ okvire javne politike, dok drugi dio javnosti ne smatra kulturu dovoljno vrijednom da bi bila zasebna javna politika (Wood, 2003). To ocrta kontradikciju inherentnu kulturi koja se ističe u srazu idealizma i materijalizma: idealist smatra

²Nositelji kulturne politike npr. u Hrvatskoj, osim tijela državne uprave, jesu regionalne i lokalne uprave kao i nevladine profitne i neprofitne organizacije te pojedinci (npr. samostalni umjetnici) koji se bave kulturom i umjetnošću u javnom životu. Ipak, državna kulturna politika, a zatim lokalna, dominantan je oblik regulatornog djelovanja (svrhovitosti, zakonitosti i odlučivanja) u kulturi u Hrvatskoj (Jelinčić i Žuvela, 2013; Žuvela, 2015; 2016).

kulturu univerzalnim zajedničkim dobrom i transcendentalnim fenomenom, dok materijalist shvaća kulturu kao „proizvod društvenog i ekonomskog iskustva“ (Wood, 2003: 1-2). Dok nam idealističko tumačenje i življenje kulture otvara mogućnost da se „izgubimo“, materijalističko nas točno smješta na određenu „društvenu, ekonomsku, zemljopisnu i povijesnu poziciju“ (Wood, 2003: 1-2).

Pragmatično pozicioniranje kulture odredilo je i istraživanja kulturne politike i političkih aspekata kulture te prvotno lociralo kulturnu politiku u nacionalni okvir, što je utjecalo na homogenizaciju ideje kulture i kulturne politike na ideološkoj razini. Nastanak i razvoj kulturne politike usko je povezan s nastankom nacionalnih država u većini europskih zemalja te datira od druge polovice 19. stoljeća. Tada su organizirani oblici kulture objedinjavali različite elemente društva, što je zahtijevalo postojanje instrumenata i stručnjaka koji su trebali osigurati „ispravnu realizaciju“ i „pravi smjer“ kulture (Pyykkönen, Simanainen i Sokka, 2009: 12). Kultura i posebice umjetnost, kao najveći izraz kulture, već tada postaju vrijednim društvenim djelatnostima jer „uz podršku javnih institucija mogu nanovo izvesti društvo na više razine“ (Pyykkönen, Simanainen i Sokka, 2009: 13). Taj se koncept održao do 1950-ih godina i prvog razvojnog stupnja kulturne politike, koji se definira kao idealistički ili monokulturni i „u kojem prevladava mjerilo visoke kulture“ (Katunarić, 2007: 196). Nakon toga slijedi drugi, „materijalistički ili profesionalni stupanj (kulturna demokracija, velfarizam, etnifikacija društvenog identiteta)“ u kojemu su predstavnici britanske škole kulturalnih studija, na čelu s Raymondom Williamsom, kritizirali statično, hegemonijsko shvaćanje i uporabu kulture. Naime, postavljali su pitanja o tome kako društvo treba biti organizirano te koja je uloga kulture i kulturnih aktera u tom procesu, pri čemu su isticali ideju solidarnosti (Katunarić, 2007). Slijedeći Volkeringa, Katunarić (1996 u Katunarić, 2007) definira nekoliko stupnjeva kulturnoga razvoja koji, uz idealistički i materijalistički, uključuju marketizaciju i nacionalistički stupanj kulturnoga razvoja, koji će biti pojašnjeni u nastavku tekstu.

Spomenuti drugi stupanj razvoja kulturne politike označio je početak društvene evaluacije i kvalifikacije kulturne proizvodnje kao i diobu na visoku i popularnu kulturu. Sudjelovanje u kulturi od tada postaje čimbenikom društvenog prepoznavanja te se otvara „kritički“ aspekt istraživanja kulturnih politika. Bitne promjene u postavkama kulturnih politika proizlaze iz promjene diskursa i demantiranja hegemonije uspostavljenog normativa visoke, reprezentativne kulture u propitivanje o pristupu kulturi, sudjelovanju u kulturi, multikulturalizmu, kulturnim raznolikostima, kulturnim vrijednostima lokalnih zajednica; ukratko, pitanjima kojima se definiraju glavne preokupacije suvremenih istraživanja kulturnih politika. Kao što tvrde Pyykkönen, Simanainen i Sokka (2009: 15), na ta „nova“ pitanja kulturne politike valja odgovoriti tako da se u obzir uzmu kulturne diferencijacije i specifičnosti te društvene strukture moći, koje utječu na razine nejednakosti. Tom zadnjom

kategorijom istraživači kulturnih politika, osobitosa stajališta kulturalnih studija, nisu se puno bavili.

Nakon Williamsa i otvaranja kritičkih pitanja u 1950-ima, šezdesete su godine prošlog stoljeća, godine izgradnje socijalne države u većini europskih zemalja, bile su obilježene novom orijentacijom prema demokratizaciji kulture. Ona iziskuje oblikovanje politika prema kulturnim potrebama stanovništva u njihovu svakodnevnom životu umjesto prema izvanjskim i/ili nametnutim estetskim standardima (Kangas, 2004). Uvođenje kulturne demokracije³ istaknulo je potrebu disperzije teritorijalnog i konceptualnog ishodišta kulturne politike s nacionalne na regionalne, lokalne i mikrolokalne razine te je dodatno potvrdilo lokalne zajednice, urbane sredine, gradske distrikte, gradove i regije kao lokalitete primarnog interesa kulturne politike. Kulturna je demokracija također dodatno rastvorila jedno od ključnih pitanja kulturne politike, a to je uloga civilnog društva, bilo kao kontrapunkta ili ravnopravnog partnera javnim institucijama ili kao uloga privatnog sektora i tržišta u promišljanju tradicionalnih hijerarhija i načina financiranja kulture. To nas vodi prema ključnim pitanjima reprezentacije u kulturnoj politici: tko odlučuje o čemu, na koji način odlučuje i kako će to biti predstavljeno javnosti te na koji se način kulturom upravlja u pojedinim društvima (McGuigan, 2004; Pyykkönen, Simanainen i Sokka, 2009; Bell i Oakley, 2015).

Internationalizacija istraživanja kulturnih politika

Lokalizacija kulturne politike podudarala se s internacionalizacijom istraživanja kulturnih politike te porastom angažmana nadnacionalnih organizacija poput UNESCO-a i Vijeća Europe u tom području. U svojim dokumentima te su organizacije postavile kulturu kao temelj sveukupnog društvenog razvoja, što je uzrokovalo potrebu za proširenjem koncepta kulturne politike (Hoggart 1978; Kangas 2004; UNESCO 1969; Pyykkönen, Simanainen i Sokka, 2009). Osim Vijeća Europe i UNESCO-a, u internacionalizaciji kulturne politike i istraživanjima kulturne politike (pogotovo nadnacionalnim, međunacionalnim istraživanjima i komparativnim istraživanjima kulturnih politika) od 1990-ih ističe se uloga Europske unije – Europskog parlamenta, Europskog vijeća i Europske komisije. Ugovorom iz Maastrichta, člankom 128. (koji je 1997. postao članak 151. zbog renumeracije Ugovora, dok je u Lisabonskom ugovoru

³ Demokratizacija kulture i kulturna demokracija često se znaju jednako tumačiti, premda imaju drukčije perspektive na motive i ciljeve procesa upravljanja u kulturi i intervencija u kulturnom sektoru (Gattinger, 2011; Hope, 2011). Kao što Gattinger piše, demokratizacija kulture nastala je u Europi nakon Drugog svjetskog rata s fokusom na „civilizacijsku vrijednost umjetnosti“ te je kao prioritet postavila pristup građana elitnim oblicima kulture (Matarosso i Landry, 1999; Baeker, 2002 prema Gattinger, 2011). Kulturna demokracija nastaje nakon 1960-ih godina prošlog stoljeća kao kritika demokratizaciji kulture i elitističkom pristupu kulturi, koji „ignorira kulturne izričaje i prakse van dominantnog kanona“.

to članak 167.), naglašena je kulturna dimenzija politika zemalja Europske unije u simboličkom i ekonomskom obliku. Europska komisija imala je najveći utjecaj na europeizaciju kulturne politike liberalizacijom kulturnih tržišta zemalja članica te se od 1990. do 2000. Uočava se da Europska komisija daje prednost ekonomskoj dimenziji kulture, uz poticanje komodifikacije i instrumentalizacije kulturnih usluga i dobara, dok Europski parlament još uvijek zadržava ulogu zaštitnika intrinzičnih vrijednosti kulture (Craufurd Smith 2011; Barnett, 2001). Sukladno Katunarićevoj podjeli stupnjeva razvoja kulture politike (koja je opisana u prethodnom poglavlju), ova faza tržišne orijentacije i neoliberalne hegemonije opisuje treći stupanj razvoja kulturne politike tzv. marketizacije kulturne politike (Katunarić, 2007) Unutar tog stupnja umjetnost i kultura redefiniraju se, odnosno pozicioniraju prema odnosu s ekonomijom kulturna se politika prestaje isključivo baviti odnosom države i kulturno-umjetničkog polja; u formi instrumenata i mehanizama javne podrške raslojava se na brojnim razinama – od nacionalne do globalne, od mikroekonomske do makroekonomske, od protekcionističke do tržišne (Towse, 2001).

Uslijed europeizacije i internacionalizacije kulturne politike, istraživanja kulturne politike zadobila su, kako tvrdi Johannisson (2008), „neusidren“, odnosno teritorijalno fluidan karakter, koji se odražava u diskurs kulturne politike jer se isprepliće i formira od lokalne do globalne razine. Tako se i proučavanje kulturne politike na jednome mjestu može koristiti kao sredstvo ispitivanja kulturne politike i pripadajućih procesa i fenomena na drugom mjestu (Pyykkönen, Simanainen i Sokka, 2009). U kontekstu europeizacije i internacionalizacije istraživanja kulturnih politika valja istaknuti ulogu UNESCO-a u razvoju komparativnih istraživanja kulturnih politika, koja datiraju još iz 1970-ih kad je manja grupa istraživača počela ispitivati nacionalne kulturne politike uspoređujući ih s drugim zemljama, kako bi se bolje shvatili procesi kreiranja politika i njihova učinkovitost (Belfiore, 2004). Porast interesa za područje komparativnih istraživanja kulturnih politika rezultirao je programom nacionalnih izvještaja kulturne politike koji je 1985. potaklo Vijeće Europe. Izvješća su bila oblikovana kao studija slučaja te su bila podijeljena u dva dijela; prvi dio sadrži nacionalni izvještaj što izrađuje tim koji su zadužile nacionalne vlasti, dok drugi dio izrađuje grupa stručnjaka koju je angažiralo Vijeće Europe (D'Angelo i Vesperini 1998. prema Belfiore, 2004). Citirajući Schustera, Belfiore ističe da su nacionalna izvješća predstavljala velik korak u razvoju interesa za međunarodna proučavanja kulturnih politika, no program, iako postavljen kao serija individualnih studija slučaja, nije omogućavao ravnomjerna komparativna istraživanja jer su se izvještaji izrađivali u različitim razdobljima i podatci za izvještaje prikupljeni su na različite načine, što ih čini neadekvatnim za komparativnu analizu (Schuster 1996. prema Belfiore, 2004).

Nakon početne faze programa Nacionalnih izvještaja, početkom devedesetih godina prošlog stoljeća (tijekom 1991. i 1992. godine) na Institutu za razvoj i međunarodne

odnose (IRMO), točnije unutar Svjetske mreže Culturelink, provodio se projekt pregleda kulturnih politika zemalja članica UNESCO-a (*Guide to the Current State and Trends in Cultural Policy and Life in the UNESCO Member States*). Projekt su vodili istraživači s Instituta u suradnji s međunarodnim kolegama a u projektu su analizirane kulturne politike u sto šezdeset zemalja članica UNESCO-a. Te su analize bile temelj prve baze podataka kulturnih politika (*Cultural Policy Database*) koja je bila (i još uvijek jest) dostupna na mrežnim stranicama Svjetske mreže Culturelink⁴ te se objavljivala i u tiskanom izdanju. Baza kulturnih politika dalje se razvijala u pogledu azijskih kulturnih politika radom partnerske organizacije *Asia-Pacific Regional Centre of the Culturelink Network (APRCCN)*, dok se u Africi osnovao i razvio Opservatorij kulturnih politika Afrike (*Observatory of Cultural Policies in Africa – OCPA*).

Još jedan relevantan i važan primjer alata za komparativna istraživanja kulturnih politika jest Kompendij kulturnih politika i trendova u Europi (*Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe*). Uspostava i razvoj Kompendija posljedica je postupnog završetka programa nacionalnih izvješća u čijem se provođenju, nakon uključenja zemalja Centralne i Jugoistočne Europe u devedesetim godinama prošlog stoljeća, naišlo na poteškoće određivanja zajedničke terminologija, značenja i tumačenja nakon čega je ubrzo program postao sve manje zastupljen te je konačno prekinut. No, 1998. godine Vijeće Europe osnovalo je Kompendij kao sustav prikupljanja informacija za monitoring kulturnih politika, koji će omogućiti pregled instrumenata kulturnih politika, rasprava i trendova o kulturnim politikama. Kompendij je zajednički projekt koji Vijeće Europe provodi u suradnji s Europskim institutom za komparativna kulturna istraživanja (*European Institute for Comparative Cultural Research, ERICarts*). Mrežna baza podataka obuhvaća strukturirane profile kulturnih politika za 43 zemlje članice Vijeća Europe i Kanadu, koje redovito ažurira istraživačka zajednica sačinjena od neovisnih istraživača kulturnih politika, predstavnika nevladinog sektora i nacionalnih vlada. S obzirom na to da je Kompendij primarno mrežni izvor podataka, metodologija njegove izrade pratila je, između ostalog, i tehnološke mogućnosti strukturiranja svih nacionalnih profila. Tehnologija je omogućila jednostavnu usporedbu pojedinih segmenata svake zemlje kao i uključivanje novih indikatora u taj projekt koji je „najveći projekt e-sadržaja o kulturnim politikama na svijetu“ (Cliche, 2003: 13). Temeljna baza Kompendija nadograđena je projektom *World CP* Međunarodne baze kulturnih politika (*International Database of Cultural Policies*), koju administrira IFACCA – *International Federation of Arts Councils and Cultural Agencies*. *World CP* je strukturiran prema modelu Kompendija te omogućuje pregled kulturnih politika zemalja izvan Vijeća Europe.

4 Baza podataka, kao i sve potrebne informacije, dostupne su na mrežnoj stranici <http://culturelink.org/culpol/index.html> (14. travnja 2017.)

Konačno, mora se spomenuti doprinos Sveučilišta u Warwicku, njihova Centra za kulturalne i medijske studije (*University of Warwick, Centre for Cultural and Media Policy Studies*) na kojemu je 1994. godine pokrenuto izdavanje znanstvenog časopisa *International Journal of Cultural Policy Studies*, koji ima izniman ugled i utjecaj u polju studija i istraživanja kulturnih politika. U skladu s višedisciplinarnim karakterom istraživanja kulturnih politika, u časopisu se objavljuju originalni radovi u području kulturnih politika bez obzira kojoj akademskoj tradiciji pripadali, sve dok znanstveno pridonose razvoju područja istraživanja kulturnih politika.

Teorijska uporišta i razvoj studija kulturnih politika

Znanstvena istraživanja kulturnih politika imaju relativno kratku akademsku tradiciju. Kao što Scullion i Garcia navode (2005), istraživanja kulturnih politika postoje u različitim kontekstima, u njima se postavljaju razna pitanja i barata se širokim repertoarom različitih metodologija iz mnoštva akademskih diskursa. Samo praktično polje kulturne politike još je uvijek novina s kratkom poviješću, koja započinje krajem Drugog svjetskog rata osnivanjem Britanskoga vijeća za umjetnost (*British Arts Council*) 1946. i osnivanjem De Gaulleova Ministarstva kulture 1959. godine s Andréom Malrauxom na čelu. Od tada je kulturna politika postala priznatim dijelom politike vlada u zapadnim demokracijama. Malraux je, osim ambicioznog programa za inovaciju i reformu kulturne politike, u prvo nacionalno Ministarstvo kulture uveo i Odjel za istraživanje i razvoj. Glavna je zadaća odjela bila izrada/oblikovanje političke strategije, pa je bio ograničen u istraživačkim pitanjima. Bez obzira na to, osnutak toga odjela smatra se začetkom istraživanja kulturnih politika. Od prvih nezavisnih akademskih istraživanja kulturne politike iz rakursa političkih znanosti 80-ih godina to se područje razvilo u smjeru multidisciplinarnosti i interdisciplinarnosti unutar kojih ne prevladava ni jedna samostalna teorijska perspektiva (Fernander i Jönsson, 2007). Istraživanja kulturnih politika obuhvaćaju područja od kritičke teorije, koja kulturu i umjetnost razmatra kroz kritički stav naspram društvene moći i modaliteta upravljanja društvom, koji podilaze masovnim proizvodima popularne kulture, pa do kulturalnih studija. Iz kulturalnih studija proistječe snažan marksistički utjecaj, koji se u istraživanjima kulturnih politika očituje u „zdravoj i dosljednoj sumnji u 'službene' državne politike“ (Sterne, 2002: 60). Kulturalni studiji fokusiraju se na odnose moći, koji određuju sadržaj popularne i visoke kulture te na istraživanje kako se kultura odražava na „institucionalne prakse, administrativne rutine i prostorne aranžmane te... kako participacija ljudi u kulturi može prikazati proces stvaranja značenja na strani primatelja. Ukratko, kritičku teoriju možemo opisati kao isključivu u stavovima naspram uključivih kulturalnih studija, iako se obje bave pitanjima moći i kulture“ (Pyykkönen, Simanainen i Sokka, 2009: 22).

Kulturna politika bila je „karika koja nedostaje“ kulturalnim studijama (McRobbie, 1996: 335 prema Scullion i Garcia, 2005: 116; Lewis i Miller, 2003: 5). Studiji kulturne politike su naime rezultat potrebe da kulturalni studiji postanu primjenjiviji, odnosno praktični te se mahom povezuju s radom britanskoga sociologa Tonyja Bennetta koji je osnovao centar *Key Centre for Cultural and Media Policy* u Brisbaneu u Australiji. Objava njegova članka *Putting Policy into Cultural Studies* (1992) u zborniku radova *Cultural Studies* (ur. Grossberg, Nelson i Treichler) bilježi se kao prijelomni korak u odvajanju istraživanja kulturnih politika od kulturalnih studija. Prema teoriji Tonyja Bennetta, sljedbenika teorije francuskog filozofa Michela Foucaulta, istraživanja kulturne politike trebaju proizvesti tzv. „korisna“ znanja kao i „kritička“ znanja. Bennett u navedenom članku ističe da bi se kulturalni studiji mogli biti prikladno obrazovanje za kulturne tehničare, odnosno intelektualne radnike koji nisu toliko posvećeni kritičkom propitivanju kao instrumentu za promjenu svijesti koliko prilagodbi načina funkcioniranja kulture tehničkim korekcijama sustava javnog upravljanja. U tom smislu studiji kulturnih politika odmiču se od shvaćanja političke pozicije kulturalnih studija kao revolucionarne ideje ka reformskoj perspektivi, koja je okrenuta državi i njezinim institucijama. Studiji kulturnih politika tako se preusmjeravaju od retorike otpora, progresivnosti, antikomercijalizma s jedne strane i populizma s druge strane prema diskursu pristupa kulturi, jednakosti, osnaživanja i pretkazivanja mogućnosti za odgovarajuće modele rukovođenja i upravljanja kulturom (Sterne, 2002).

Jim McGuigan (1997b), utjecajni britanski teoretičar kulturne politike, Bennettovu je pragmatizmu zamjerio ukidanje kritičke distance prema političkoj praksi i nedovoljno korištenje teorijskih instrumenata promišljajući budućnosti umjesto asistiranja velikom pragmatizmu birokratske i ekonomske moći. McGuiganovo je stajalište da kulturna politika ne smije biti samo u službi javne uprave i administracije, nego se mora okretati „javnoj sferi“, kako to pojašnjava njemački sociolog Jürgen Habermas: „Volja javnosti, kakogod bila konstruirana i shvaćena, treba imati odlučujući utjecaj na uvjete kulture, njihovu postojanost i mogućnost promjene“ (McGuigan, 1996: 22). McGuigan naglašava temeljno normativno gledište prema kojemu, u demokratskom društvu „volja javnosti“, kakogod bila shvaćena i konstruirana, treba imati presudan utjecaj na uvjete kulture, njihovu postojanost i njihov potencijal za promjenu (McGuigan, 1996). Također ističe da su studiji kulturnih politika hibrid koji se treba baviti uspostavom čvršćeg odnosa između kritičke analize i *policy* orijentacije kulturalnih studija, kao i pomnim sagledavanjem stvarnih i potencijalnih značenja kulturne politike iz perspektive društvene i kulturalne teorije. Kao takvi, studiji kulturnih politika otvaraju nove mogućnosti, ne samo teoretičarima i analitičarima kulture, nego i nositeljima kulturnih politika.

Iz te metateorijske rasprave između Bennetta i McGuigana, koja je započela 1990-ih godina, proizlazi fundamentalno pitanje odnosa istraživača kulturne politike s

političkim praksama, što se dalje povezuje s procjenom utjecaja koji znanost i znanstvenici imaju na stvaranje i implementaciju politika (Fernander i Jönsson, 2007). Oba teorijska tumačenja, Foucaultovo i Habermasovo odnosno Bennettovo i McGuiganovo, čine manji dio šireg teorijskog spektra⁵ koji se u studijima kulturnih politika selektivno upotrebljava i na kojemu, u većoj ili manjoj mjeri, egzistiraju bez ikakve ambicije za ograničenim teorijskim tumačenjima ili disciplinarnom emancipacijom polja kulturne politike. Isticanje koncepta *governmentalitet*⁶, tj. uporabe i kontrole moći koristeći kulturu i uloge pojedinca i zajednice unutar toga koncepta (Foucault 1976; Burchell et al. 1991; Rose & Miller 1992; Rose 1999a, 1999b prema Scullion i Garcia, 2005: 117) i koncepta javne sfere⁷, služi za artikulaciju dvaju ključnih međusobno povezanih pitanja istraživanja kulturne politike: kako kultura utječe na suvremene oblike upravljanja i kako se kultura regulira i administrira. McGuigan (1996) ističe da ni Habermasova ni Foucaultova teorijska perspektiva zasebno nisu dostatne biti analitičkom i praktičnom podlogom u istraživanjima kulturnih politika. Teme i pitanja koja čine tematski promjenjivo polje kulturnih politika – primjerice, upravljanje u kulturi, procesi donošenja odluka i sudjelovanja u njima, kulturna demokracija, lokalni kulturni razvoj, prekarni rad i općenito uvjeti rada u kulturnom sektoru, obrazovanje u kulturi, ekonomija kulture, politika kulture itd. – sagledavaju se iz adekvatnih teorijskih perspektiva od političke filozofije i teorije sustava do čitanja kritičkih umjetničkih praksi. No, istraživanja kulturnih politika provode se i bez dubljih teorijskih osnova na temelju kvantitativnih podataka, npr. usporedbe nacionalnih izdataka za kulturu kako bi se pojasnile razlike u kulturnim politikama između različitih nacija.

Pristupi istraživanjima kulturnih politika, osim na teorijskoj i kvantitativnoj osnovi, provode se i prema pristupu modela kulturnih politika. Pristup se temelji na proučavanju literature u kojoj se obrađuju različiti administrativni okviri kulturnih politika, prema čemu je izveden određeni broj „arhetipskih“ modela kulturne politike

⁵ Uvid u širi raspon teorijskih izvora studija kulturnih politika i detaljan prikaz opsežnih teorijskih opusa Michela Foucaulta i Jürgena Habermasa nadilaze potrebe ovog rada. (Komentar: Prikaz je u jednini jer je jedan, a opsežne su teorije u množini jer to teorije dvojice autora. Ako upotrijebimo jedninu, onda se misli da Foucault i Habermas imaju jedan, zajednički teorijski opus).

⁶ *Governmentalitet* opisuje logiku organizacije svakodnevnog života kroz upravljanje. *Governmentalitetom*, kao konceptom upravljanja populacijama, populacije se distribuiraju na različite načine kroz različite kontekste (npr. zatvori, škole, obitelji itd.) zbog različitih ciljeva, uvijek djelovanjem kroz niz instrumenata, ali nikad izravno. Stoga, iz perspektive *gouvernementaliteta*, kultura se ne može razvijati apstraktno, već se konstruira kroz mnoštvo institucionalnih sklopova i prema kontekstualno specifičnim ciljevima (Sterne, 2002).

⁷ Habermas tumači javnu sferu kao „sferu koja posreduje između države i društva, sferu unutar koje se javno formira kao tvorba javnog mišljenja, koja korespondira principima javnosti – javnosti koja je nekad trebala pobijediti tajne politike monarha i koja je od tada dozvolila demokratsku kontrolu aktivnosti države“ (Habermas, 1989: 232).

s kojima se povezuje, više-manje većina tipova kulturnih politika. Taj se pristup istraživanju razvija od 1980-ih godina, a djelo koje je najviše utjecalo u analizi stilova kreiranja kulturne politike, što uključuje brojne složene varijable i historiografska praćenja, zbornik je radova *The Patron State. Government and the Arts in Europe, North America and Japan*, koji su 1987. uredili Milton C. Cummings Jr. i Richard S. Katz. U uvodnom poglavlju zbornika urednici govore o o dugoj povijesti javnih potpora za kulturu i umjetnost te raznolikim načinima na koje su javne potpore dane posredstvom kulturnih politika i institucija, točnije, kako „ta raznolikost odražava ne samo drugačije nacionalne tradicije u organizaciji javnih funkcija i isporučivanju javnih usluga, nego i drugačije filozofije i ciljeve u odnosu na čitavo područje kulture i umjetnosti“ (Cummings i Katz, 1987: 4).

Još jedan naslov nezaobilazni je dio literature u pristupu istraživanja kulturnih politika po modelima, a to je zbornik radova *Who's to Pay for the Arts? The International Search for Model of Support*, koji su za Američko vijeće za umjetnost 1989. godine uredili Milton C. Cummings, Jr. i Mark Schuster. U zborniku su Harry Hillman-Chartrand i Claire McCaughey objavili članak *The Arm's Length Principle and the Arts: An International Perspective – Past, Present and Future*, u kojem su razradili četiri nova, alternativna modela o ulozi države i načinu javne potpore u kulturi i umjetnosti, te je postao jednom od glavnih referenci u istraživanjima kulturnih politika. Četiri modela uključuju državu kao facilitatora, državu kao mecenu, državu kao arhitekta i državu kao inženjera. Sjedinjene Američke Države bile bi primjer države facilitatora, odnosno javne vlasti koja omogućuje neizravnu potporu kulturi poticajima za privatne donacije. Velika Britanija bila bi primjer države mecene u kojoj kulturu i umjetnost podupiru javne agencije i tijela koja distribuiraju javna sredstva kulturnom sektoru. Francuska se smatra tipičnim primjerom države arhitekta jer polje kulture i umjetnosti projektira koristeći se centraliziranim sustavom Ministarstva kulture, dok se državom inženjerom smatraju one države koje imaju totalitarne tendencije te u kojima se kulturna politika podređuje političkim ciljevima, a umjetničko se stvaralaštvo modificira u skladu s političkim promjenama u garniturama vlasti (Belfiore, 2004).

Teorijsko oblikovanje, nadogradnja i razvoj istraživanja kulturnih politika uvjetovani su vrlo niskim, ako ikakvim, raspoloživim sredstvima za financiranje onih istraživanja koja se protežu onkraj isporučivanja podataka, čijom se uporabom u kreiranju politika nerijetko manipulira ili se čak uopće ne uzimaju u obzir. Same organizacije u kulturnom sektoru imaju također vrlo ograničena programska sredstva te je rijetkost, pogotovo u hrvatskim okvirima, naći kulturnu ustanovu ili organizaciju koja samostalno naručuje ili provodi istraživanja iz polja kulturne politike, a da to ne radi nauštrb vlastita proračuna za programske aktivnosti. U istraživanjima kulturnih politika, pogotovo onih koja su vođena političkim interesima, često se miješa konzultantski rad, istraživački rad i zagovaranje. Čini se da „prevelik broj dostupnih

istraživanja je proizvod vremenski ograničenih narudžbi od strane umjetničkih agencija ili tijela koja financiraju kulturu i čija iskrena namjerna nije da unaprijede znanje i razumijevanje putem istraživanja“ (Belfiore, 2004: 9). U takvom okruženju bitna je uloga akademske zajednice koja bi mogla pridonijeti razvoju veće metodološke pouzdanosti i nepristranosti u polju istraživanja kulturnih politika (Belfiore, 2004).

Vrste istraživanja kulturnih politika

Istraživanjima kulturnih politika ispituju se logike i obrasce moći te odnose između kulture i društva; između kulturnih formi, izričaja i praksi te između institucionalnih modela upravljanja, proizvodnje i diseminacije (Starene, 2002; Scullion i Garcia, 2005). Nadalje, bavi se razumijevanjem i kritikom kulturne proizvodnje i recepcije kao i proučavanjem politika, kojima se regulira ciklus ponude i potražnje u sferi kulture. Kao i same kulturne politike, istraživanja kulturnih politika oblikovana su stalnim napetostima između orijentacija „odozgo“ i „odozdo“, između sfere javnog i privatnog te između paradigme (ostataka) socijalne države i neoliberalnih normi. Inherentno interdisciplinarna, istraživanja kulturnih politika koriste kvantitativne i kvalitativne metodološke alate društvenih znanosti kako bi artikulirala svoju društvenu i ekonomsku relevantnost kao i načine primjene i teritorijalne diferencijacije. Iz humanističkih znanosti i umjetnosti preuzimaju povijesnu dimenziju i historiografiju u smislu razumijevanja širih utjecaja iz prošlosti te mogućnosti za budući razvoj politike, dok iz kulturalnih studija crpe osnovne definicije i značenja kulture i njezine uloge u društvu. Stoga se znanstvena istraživanja kulturnih politika smještaju u sam vrh refleksivnih istraživačkih praksi (Scullion i Garcia, 2005) kao jedno od rijetkih područja koje je teorijski ukorijenjeno u više izvora, konceptualno robusno, no ujedno i aktivno angažirano u procesima stvaranja i komentiranja politike – od njezina oblikovanja do provedbe i vrednovanja (Scullion i Garcia, 2005; McGuigan, 2004; Lewis i Miller, 2003). Kao što je već spomenuto, istraživanja kulturne politike u akademskim okvirima još su uvijek relativno novo područje, koje kontinuirano raste i odgovara na različite institucionalne, društvene, političke i kulturne zahtjeve i potrebe. Stoga se istraživanja kulturne politike nerijetko nazivaju „evoluirajućom akademskom disciplinom“ (Scullion i Garcia, 2005). Okarakterizirana kao intelektualna međudisciplina, akademska istraživanja kulturne politike nisu široko zastupljena kao znanstveno područje, već su vlastitim diskurzom, mrežom i istraživačkim pristupom (Ang, 2006) odvojena od ostalih disciplina. Postoji nekoliko temeljnih klasifikacija istraživanja kulturnih politika, a u nastavku će biti spomenute one koje koriste Pirkkoliisa Ahponen i Jim McGuigan.

Prema Ahponeninom shvaćanju, studije kulturnih politika dijele se na dvije perspektive: civilnu i institucionalnu. One su u praksi isprepletene te osiguravaju razumijevanje razvoja kulturne demokracije i razinu konceptualne analize tumačenja

kulture sa stajališta civilnog društva i institucionalnog sustava. U skladu s tim, Aphonen predlaže terminološko razlikovanje između pojmova „politike kulture“ i „kulture politike“. Politika kulture odnosi se na sferu civilnog društva, dok kulturna politika funkcionira u institucionalnom polju djelovanja; „kad se ljudi udruže, predstavnički ili institucionalni mehanizmi počinju strukturirati polje kulturne politike“ (Aphonen, 2009: 76). Tako se fokus kulturno-političkog istraživanja može biti na „pravu pojedinca na slobodno i spontano stvaranje, izričaj te mogućnost dobivanja kulturnih proizvoda ili na odgovornosti institucija u razvoju društva kulturnim sredstvima“ (Aphonen, 2009: 76). Aphonen postavlja pitanje kako su istraživanja kulturne politike pridonijela napretku demokracije i kako definirati stanje kulturne demokracije. Autorica se pritom poziva na definiciju demokracije kako je vidi David Held, koji kaže kako bi demokracija trebala dati „legitimitet političkim odlukama kada se one pridržavaju pravilnih principa, pravila i mehanizama participacije, reprezentacije i odgovornosti“ (Held, 2006: 261). No, kako razvoj kulture inherentno uključuje razvojne tendencije – koje se temelje na kvalifikacijama izvrsnosti i kompetitivnosti, pogotovo u razinama stvaralačkog izričaja i produkcije – teško ih je povezati s principima, pravilima i mehanizmima, koji čine neizbježne elemente kulturne demokracije, a da se pritom ne gubi ili kompromitira značenje kulturnog sadržaja kulturne politike ili politike kulture. U tom smislu postavlja se pitanje koliko se u razvoju kulture zadržavaju demokratski elementi te koliko se kulturna demokracija koristi za davanje legitimnosti razvoju kulture koja, uslijed imperativa kreativne ekonomije i digitalne tehnologije, sredstvo svoje ekspanzije nalazi u lakoj zabavi, čistom konzumerizmu i kreativnom instrumentalizmu (Aphonen, 2009: 76).

McGuigan (2004) donosi nešto usmjereniju, pragmatičniju podjelu prema kojoj su istraživanja kulturne politike podijeljena u dvije osnovne kategorije: akademska istraživanja, koja se temelje na pronicljivim teorijskim, filozofskim i znanstvenim izučavanjima kulturne politike i kulturnih studija te administrativna istraživanja, koja se temelje na racionalnim *ad-hoc* metodama i koja prethode specifičnim situacijama u kojima se donose, u idealnim okvirima, informirane odluke. Akademska istraživanja kulturne politike utemeljeno i kritički sagledavaju se odabrane teme iz tog područja, međutim često ih zanemaruju akteri koji politiku kreiraju, usvajaju i provode. S druge strane, administrativna istraživanja često su vođena političkim interesima i ciljevima, te se nerijetko zanemaruje ključna svrha kulturne politike i preuzima isključivo kruti birokratski oblik i/ili politički interes. U većini istraživanja koje obavljaju administrativna tijela u središtu je rasprave ekonomska racionalizacija kulture i umjetnosti, što neizbježno marginalizira stvarnu poziciju i značaj kulture i umjetnosti u društvu (McGuigan, 2004).

Metode analize kulturnih politika

Klasični obrasci analize i istraživanja kulturnih politika su, prema metodološkom pristupu, pluralistički i prilagodljivi problemu koji se analizira. Metodologija se oslanja na više disciplina te se odmiče od strogih pristupa u kojima je propisana tehnika za potrebe istraživanja supraponirana samom predmetu istraživanja (McGuigan, 2010). U analizama kulturne politike naginje se višedimenzionalnom pristupu te se većinom usmjerava kritičkom proučavanju problematike koja je od javnog interesa. Kao što navodi McGuigan (2010: 1), višedimenzionalnim pristupom nastoji se „iznaći smisao u ontološkoj kompleksnosti kulturnih fenomena – to jest, u višestranosti njihova postojanja. On se bavi optjecajem kulture i interakcijom proizvodnje i potrošnje, uključujući materijalnost i označavajuće kvalitete kulturnih oblika“. Mnoštvo se tema, naravno, može obrađivati na taj način, pogotovo u smislu vrijednosne kvalitete, no pri donošenju odabira i prioriteta javni interes u kulturi (još) uvijek je u središtu. Pitanja javnog interesa⁸ odnose se na problematiku koja je iz brojnih razloga istaknuta ili prijeporna za građane u političkom sustavu, koji je određen uključenošću, a ne isključenošću.

Istraživanja kulturne politike uvjetovana su odabirom istraživačkog usmjerenja i uopće određenja polja kulture i kulturne politike, koja su sveobuhvatnai podložna širokom rasponutumačenja i interpretacija. Upravo zbog svog neodrediva perimetra izrazito su zahtjevna područja za ozbiljna znanstvena istraživanja. Područje kulture kao zasebna kategorija javne politike postaje sve složenijezbog činjenice da se kultura približavanjem politici i/ili tržišnoj logici odmiče od svojeg primarnog fokusa – umjetničkog, kulturnog i kreativnog stvaralaštva, tj. proizvodnje kulture (uključujući proizvodnju društvenih odnosa i identiteta). Zbog toga je jedan od zahtjevnijih izazova

⁸ Pitanja javnog interesa ključna su u diskursu koji može imati izravan utjecaj na demokratske procese donošenja odluka, ne samo u lokalnom i regionalnom kontekstu, nego i na široj kontinentalnoj i globalnoj razini. Pritom valja pojasniti kako se pojam „javnog“ u kulturnoj politici dosljedno uvezuje s idejom socijalne države bilo kroz koncepte „javne sfere“ (Habermas, 1989), „nove javne kulture“ (Katunarić, 2007) ili primijenjenih artikulacija poput „javnog interesa (u kulturi)“ itd. Na razini metodologije, primjena značenja „javnog“ ima dvostruko tumačenje – jedno se povezuje sa sintagmom „javne sfere“ i genezom istraživanja kulturnih politika, tj. teorijskom perspektivom i postavljanjem logičke podloge i metode analize kulturne politike, dok se kroz drugo tumačenje, točnije uporabu koncepta „javnog“, ocrtava razgraničenje područja koje se istražuje. U tom smislu je „javno“ statusno pitanje organizacije i smješta istraživački rad u domenu kulture, kulturne politike i onog dijela kulturnog sektora i kulturne proizvodnje u kojoj prevladava utjecaj javnog interesa, koji se realizira u procesima međudjelovanja onih tijela, institucija i organizacija koji su osnivačkim pravima vezani za jedinicu lokalne samouprave i/ili države ili su registrirani kao neprofitne, nevladine organizacije i samostalni djelatnici u kulturi. Također, pod pojmom „javnog“ podrazumijeva se heterogenost ukupnih kulturnih resursa koji su u potpunom ili većinskom vlasništvu javnih tijela te kao takvi nose značaj zajedničkog dobra – od materijalne baštine, graditeljskih objekata i dobara do kulturnih artefakata, umjetničkih djela, manifestacija, običaja itd.

u istraživanjima kulturne politike stremljenje deinstrumentaliziranoj objektivnoj perspektivi. Uzimajući u obzir neodvojivost kulture od društvenog i političkog konteksta, formativnu logiku, implementacijske motive i sustavne posljedice razvoja kulturne politike, teško je u potpunosti izdvojiti što je izravno povezano s političkim kontekstom. Međutim, kauzalnost odnosa političkog (engl. *politics*) i javnepolitike (engl. *policy*) ne mora se pravocrtno analizirati, iz općepolitičkoga prema posebnoj javnoj politici, koliko se retorika političkog može iščitavati iz evolucije politike i razine održivosti sustava, u ovom slučaju kulture. Kako bismo razumjeli promjene u načinima na koji kreatori politike percipiraju umjetnost i kulturu, u istraživanjima je potrebno uzeti u obzir dinamiku, vrstu i smjer društvenih procesa, koji utječu na pomake u strukturi kulturne politike i ukazuju na prirodu odnosa vlasti i kulture. S obzirom na to da kultura zadržava jedinstvenu dimenziju i cjelovitost u općoj ideji i koherentnoj društvenoj cjelini od nacionalne države do gradova, čija prepoznatljivost može nadilaziti državu, valja razmotriti raspoložive metodološke pristupe u istraživanjima kulturnih politika.

Pri pojašnjavanju metodoloških pristupa u analizi kulturne politike, Gray (2010) tvrdi da nema jedinstvenog načina kako razumijevati i istraživati kulturne politike, što je u suprotnosti s tendencijama provođenja istraživanja po konvencionalnim teorijama, disciplinama, ontološkim i epistemološkim shvaćanjima i metodologijama, te predlaže prihvaćanje otvorenih, pluralističkih koncepcija i alternativnih metoda. No, pri razvoju analitičkih pristupa u inherentnom interdisciplinarnom području treba brinuti o usklaidivosti strukturalnih značajki uključenih disciplina da se ne bi stvorio analitički i teorijski nered zbog djelomičnog korištenja teorija, odnosno zbog istraživačeva nasumična izbora dijelova teorija. Kako bi pojasnio i pokazao zašto su neka pitanja važna pri razmatranju istraživanja kulturnih politika, Gray utvrđuje tri glavne točke interesa, koje služe kao temelj za ispitivanje pristupa analizi kulturnih politika sa stajališta pojedinih disciplina: 1) kako pojedine discipline i pristupi pokušavaju definirati esencijalno prijeporan koncept kulture; 2) kako shvaćaju ideju „kulturne politike“ i 3) dominantne metodologije koje se primjenjuju u analizi kulturnih politika (Gray, 2010). Te tri točke interesa navode na stvarne razlike u shvaćanjima različitih disciplina te pokušaje prevladavanja pojedinih pristupa, čime se istraživački fokus sužava i samo istraživanje donekle olakšava.

Kultura, kao esencijalno prijeporan pojam koji je u središtu analize kulturnih politika, podrazumijeva velik raspon značenja i tumačenja, bez jasnih mehanizama za određivanje točnosti i podudarnosti, što nije slučaj kod, primjerice, porezne politike, industrijske politike i ostalih javnih politika u kojima se subjekt politike, tj. istraživanja može dovoljno nedvosmisleno odrediti i utvrditi. Dakle, glavno je pitanje kako se u različitim disciplinapojima tematska srž kulturne politike. S obzirom na to da se kulturna politika može definirati iz perspektiva kulturnih studija, političke znanosti, urbanog prostornog planiranja, sociologije, ekonomije i drugih disciplina,

izostaje jasno definirani, usuglašeni model analize kulturnih politika. Treća točka koju Gray predlaže, uporaba metodologija različitih disciplina koje se primjenjuju u analizi kulturnih politika, tiče se načina prikupljanja znanja o temi koja se istražuje. Gray ističe razlikovanje između pozitivističkog, interpretativnog i realističnog metodološkog pristupa. Velik broj disciplina povezan je s jednim, ako ne i sve navedene pristupe, no većina izvora literature o kulturnim politikama iz područja ekonomije pozitivistička je po prirodi, jednako kao što su izvori kulturalnih studija interpretativni, dok su sociološki i politološki izvori realistični (Gray, 2010). Između kulturalnih studija, ekonomije, političke znanosti i sociologije postoji određena istovjetnost u tumačenju temeljnog koncepta kulture. Sve navedene akademske discipline kulturu vide kao faktor društvene kohezije, zajednički okvir shvaćanja unutar kojega se pripadnici društva organiziraju i djeluju.

Kao i s pojmom kulture, postoji određeni konsenzus u shvaćanju kulturne politike u svim spomenutim disciplinama, a odnosi se na utjecaje vlada na utvrđivanje kulturnih politika i širi okvir koji podrazumijeva interakciju civilnog društva, privatnog sektora, vjerskih zajednica i drugih nepolitičkih aktera u oblikovanju kulturnih politika. Time kulturna politika, kao predmet ispitivanja, izmiče iz okvira koji su nametnule država i javna tijela.

Gray upućuje na konvergenciju metodoloških pristupa između disciplina s napomenom da bi metodologijama istraživanja, kakva nalazimo u sociologiji i političkim znanostima, dobrodošla nadogradnja metodološkim pristupima koji se obično koriste u kulturalnim studijima. Time bi se povećala mogućnost shvaćanja „zašto kulturne politike postoje, kako i zašto se stvaraju, implementiraju i evaluiraju te koje se lekcije mogu naučiti iz analiza partikularnih politika“ (Rose, 1993. prema Gray, 2010: 24). Dok se kulturna politika ne postane autonomna disciplina, što za početak zahtijeva opsežniji razvoj teorijskog okvira i zasebnu raspravu, istraživači kulturnih politika nemaju izbora nego kombinirati odgovarajuće metodološke pristupe iz pojedinih disciplina.

Zaključna razmatranja

Istraživanja kulturnih politika i njihova geneza izazovno su i zahtjevno područje za istraživače javnih politika. Kultura kao središnji fenomen kulturne politike ne samo da pridonosi ontološkoj i epistemološkoj složenosti u spajanju značenja kulture i politike, nego i u procesima i implikacijama znanstvene obrade i praktičnog reguliranja polja kulturne politike. Kao znanstveno još nerazvijena akademska disciplina, istraživanja unutar studija kulturnih politika provode se načelom prisvajanja i korištenja višeslojnih i raznorodnih teorijskih okvira te metodoloških pristupa i alata. No određena mogućnost improvizacije ne smije se olako shvaćati kao prostor neograničene slobode, tj. širok manevarski prostor metodološkog izbora jer može odvesti od istraživačkog fokusa. Ovo se pogotovo mora uzeti u pri definiranju osnovnih pojmova povezanih sa sastavnicama kojima se određuje kulturna politika – kulturom i javnom politikom te svim implicitnim i eksplicitnim učincima i utjecajima koje istraživanja u takvom polju mogu imati. S obzirom na to da su se istraživanja kulturnih politika ozbiljno razvila tijekom posljednja četiri desetljeća, korpus je literature koji teorijski i metodološki prati taj razvoj nezanemariv. Mora se istaknuti da se koraci u razvoju istraživanja kulturnih politika suglasno odvijaju s poljem (primijenjene) kulturne politike. Upravo zbog toga istraživanja kulturnih politika podrazumijevaju prilično složen zadatak analiziranja, ispitivanja, informiranja i usmjeravanja procesa koji se odvijaju gotovo istovremeno sasvim istraživanjima. Istraživanjima kulturnih politika tako se izravno bave kontekstom, konstrukcijama i dekonstrukcijama kulturnog polja, što uvodi nove ideje i otvara empirijska pitanja za istraživače.

Bibliografija

1. Ahponen, Pirkkoliisa (2009). »Perspective for Cultural Political Research: Keywords from Participation through Creativity and Alienation to Self-expression and Competition«, u: Pyykkönen, M., Simanainen, N. i Sokka, S. (ur.). *What about Cultural Policy. Interdisciplinary Perspective on Culture and Politics*. Helsinki, Jyväskylä: Minerva, str. 75–99.
2. Ang, Ien (2006). *Who needs cultural research?*, <http://chcinetwork.org/about/library/who-needs-cultural-research-ien-ang/> (7. veljače 2016).
3. Barnett, Clive (2001). »Culture, policy and subsidiarity in the European Union: From symbolic identity to the governmentalisation of culture«, *Political geography*, 20(4): 405–426, <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR13-4/baxter.pdf> (11. listopada 2015).
4. Baxer, Pamela i Jack, Susan (2008). »Qualitative Case Study Methodology: Study Design and Implementation for Novice Researchers«, *The Qualitative Report*, 13(4): 544–559.
5. Belfiore, Eleonora (2004). *The Methodological Challenge of Cross-National Research: comparing cultural policy in Britain and Italy*. Warwick: Centre for Cultural Policy Studies, https://www2.warwick.ac.uk/fac/arts/theatre_s/cp/research/publications/centrepubs/ccps_paper_8.pdf (4. prosinca 2015).
6. Bell, Daniel i Oakely, Kate (2015). *Cultural policy. Key ideas in Media & Cultural Studies*. London and New York: Routledge.
7. Bennett, Tony (1992). »Putting Policy into Cultural Studies«, u: Grossberg, Nelson i Treichler (ur.). *Cultural Studies*. New York: Routledge, str. 23–34.
8. Burchell, Graham, Gordon, Colin i Miller, Peter (ur.). (1991). *The Foucault Effect. Studies in Governmentality with Two Lectures by and an Interview with Michel Foucault*. United States of America: The University Chicago Press.
9. Cliche, Danielle (2003). *Building An Information System for Cultural Policies in Europe. Experiences from the Complendum Project*, <http://www.culturalpolicies.net/web/files/137/en/culturalpolicies-cliche.pdf> (11. srpnja 2015).
10. Craufurd Smith, Rachael (2011). »The Evolution of Cultural Policy in the European Union«, u: Craig, Paul i DeBurca, Grainne (ur.). *The Evolution of EU Law*. Oxford: Oxford University Press, str. 869–894.
11. Colebatch, Hal K. (2004). *Policy*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
12. Cummings Jr., Milton C. i Katz, Richard S. (1987). »Government and the Arts: An Overview«, u: Cummings Jr., Milton C. i Katz, Richard S. (ur.). *The Patron State. Government and the Arts in Europe, North America and Japan*. New York: Oxford University Press, str. 3–17.

13. Cummings Jr., Milton C. i Schuster, Mark Davidson (1989). *Who's to pay for the arts? The International Search for Models of Arts Support*. New York: American Council for the Arts.
14. Foucault, Michel (1976). »Method«, u: Szeman, Imre and Kaposy, Timothy (ur.). (2011). *Cultural Theory. An Anthology*. Singapore: Wiley-Blackwell, str. 134–139.
15. Frenander, Anders i Jönsson, Martin (2007). *What are they doing, the cultural policy researchers? Or The theoretical universe of cultural policy research (part 1)*, [http://bada.hb.se/bitstream/2320/4132/2/Frenander Anders 1.pdf](http://bada.hb.se/bitstream/2320/4132/2/Frenander_Anders_1.pdf) (5. travnja 2015).
16. Gattinger, Monica (2011). *Democratization of Culutre, Cultural Democracy and Governance*, http://www.cpafo.org/en/themes/documents/CPAF_2011_AGM_Democratization_of_Culture_Cultural_Democracy_Governance_Mar082012_000.pdf (14. prosinca 2016).
17. Gray, Clive (2002). »Local government and the arts«, u: *Local Government Studies*, 28(1): 77–90.
18. Gray, Clive (2007). »Commodification and Instrumentalisation in Cultural Policy«, u: *International Journal of Cultural Policy*, 13(2): 203–215, http://www2.warwick.ac.uk/fac/arts/theatre_s/cp/staff/gray/research/commodinstrumentijcp.pdf (19. svibnja 2015).
19. Gray, Clive (2010). »Analysing cultural policy: incorrigibly plural or ontologically incompatible?«, u: *International Journal of Cultural Policy*, 16(2): 215–230.
20. Habermas, Jürgen (1989). »The Public Sphere«, u: Saidman, S. (ur.). *Jürgen Habermas on society and politics: a reader*. Boston: Beacon Press, str. 231–236.
21. Held, David (2006). *Models of Democracy*. Cambridge: Polity.
22. Hillman-Chartrand, Harry i McCaughey, Claire (1989). »The arm's length principle and the arts: An international perspective - Past, present and future«, u: Cummings, Jr. Milton C. i Schuster, J. Mark Davidson (ur.). *Who's to pay for the arts? The International Search for Models of Arts Support*. American Council for the Arts, str. 43–81.
23. Hoggart, Richard (1978). *An Idea and its Servants: Unesco from within*. London: Ghatto & Windus.
24. Hope, Charlotte Sophie (2011). »Participating in the „Wrong“ Way? Practice Based Research into Cultural Democracy and Commissioning of Art to Effect Social Change«, A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy at Birbeck, University of London, <http://www.kultur-vermittlung.ch/zeit-fuer-vermittlung/download/materialpool/MFE0705.pdf> (6. svibnja 2017).

25. Jelinčić, Daniela Angelina i Žuvela, Ana (2013). »Što nas čini različitima? Kreativni Zagreb na putu prema kreativnoj Europi«, u: *Medijske Studije*, 4(7): 75–92.
26. Johannisson, Jenny (2008). »The Geography of Cultural Policy: Regional Cultural Policy in Sweden«, Paper presented at The Fifth International Conference on Cultural Policy Research (ICCPR 2008), Yeditepe University, Istanbul, August 20–24, 2008, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:886678/FULLTEXT01.pdf> (12. lipnja 2016).
27. John, Peter (1998). *Analysing Public Policy*. London: Pinter.
28. Kangas, Anita (2004). »New Clothes for Cultural Policy«, u: Ahponen, Pirkkoliisa i Kangas, Anita (ur.). *Construction of Cultural Policy*. Jyväskylä: SoPhi 94, Minerva, str. 21–39.
29. Katunarić, Vjeran (2007). *Lica kulture*. Zagreb: Biblioteka Antibarbarus.
30. Lewis, Justin i Miller, Toby (2003). »Introduction«, u: Lewis, Justin i Miller, Toby (ur.). *Critical Cultural Policy Studies. A Reader*. Oxford: Blackwell Publishing.
31. McGuigan, Jim (1996). *Culture and the Public Sphere*. London: Routledge.
32. McGuigan, Jim (ur.). (1997a). *Cultural Methodologies*. London: Sage.
33. McGuigan, Jim (1997b). »Cultural populism revisited«, u: Ferguson, Marjorie i Golding, Peter (ur.). *Cultural studies in question*. Thousand Oaks, CA.: Sage, str. 39–55.
34. McGuigan, Jim (2004). *Rethinking Cultural Policy (Issues in Cultural and Media Studies)*. Maidenhead: Open University Press.
35. McGuigan, Jim (2010). *Cultural Analysis*. London: Sage Publications Ltd.
36. Mohd Noor, Khairul Baharein (2008). »Case Study: A Strategic Research Methodology«, u: *American Journal of Applied Sciences* 5(11): str. 1602–1604, <http://www.scipub.org/fulltext/ajas/ajas5111602-1604.pdf> (25. Siječnja 2015).
37. Pickering, Michael (2008). »Introduction«, u: Pickering, Michael (ur.). *Research Methods for Cultural Studies*. Edinburgh: Edinburgh University Press, str. 1-17.
38. Pyykkönen, Miikka, Simanainen, Niina i Sokka, Sakarias (2009). »Introduction – O Culture, Where Art Thou?«, u: Pyykkönen, Miikka, Simanainen, Niina i Sokka, Sakarius (ur.). *What about Cultural Policy? Interdisciplinary Perspective on Culture and Politics*. Helsinki, Jyväskylä: Minerva, str. 11–31.
39. Rose, Nikolas i Miller, Peter (1992). »Political Power Beyond the State: Problematics of Government«, u: *The British Journal of Sociology*, 43(2): 173–205.
40. Scullion, Adrienne i Garcia, Beatriz (2005). »What is Cultural Policy Research?«, u: *International Journal of Cultural Policy Research*, 11(2): 113–127.

41. Sterne, Jonathan (2002). »Cultural Policy Studies and the Problem of Political Representation«, u: *The Communication Review*, 5: 59–89, <http://sterneworks.org/culturalpolicystudies.pdf> (17. svibnja 2015).
42. Towse, Ruth (2001). »Partly for the Money: Rewards and Incentives to Artists«, u: *KYKLOS*, 54(2/3): 473–490.
43. UNESCO (1969). *Cultural policy: a preliminary study. Studies and Documents on Cultural Policy 1*, <http://unesdoc.unesco.org/images/0000/000011/001173eo.pdf> (20. listopada 2015).
44. Wood, Ph. (2003). »The decentralisation of cultural policy in the United Kingdom«, u: *Local cultural strategy development in South-East Europe. Building on practice and experience*, Bucharest, 8-10 May 2003, http://sic.conaculta.gob.mx/centrodoc_documentos/194.pdf (23. studenog 2015).
45. Žuvela, Ana (2015). »Kulturna politika i mjesta kulturnog stvaralaštva«, u: Vidović, Dea; Mišković, Davor i Žuvela, Ana. *Prema institucionalnom pluralizmu. Razvoj društveno-kulturnih centara*. Zagreb: Zaklada „Kultura nova“.
46. Žuvela, Ana (2016). *Krojeno po mjeri? Prakse i tendencije kulturnog obrazovanja u Hrvatskoj*. Zagreb: Zaklada „Kultura nova“.

Summary

The paper brings an analytical overview of the development and state-of-art in the field of cultural policy research, with the underlining narrative on the evolution of the academic discipline of cultural policy studies. Right from the outset, the paper highlights the complexity of numerous issues that are comprised in the topic of cultural policy studies and research. Those involve the inherent inter and multidisciplinary scope of the field encompassing wide array of disciplines such as political science, sociology, cultural studies, anthropology, etc., as well as relative “newness” of the cultural policy studies and research that has a short tradition of around half a century, which positions it as “less serious” discipline that is yet to find its firm grounding in the rigidly segmented terrain of academia. Some of the key and most influential theoretical thoughts and concepts are mentioned; the “governmentality” by Michel Foucault and the “public sphere” by Jürgen Habermas elucidate the principal and ubiquitous contestation on power relations in cultural policy and question on the relations between the state and culture. These theoretical lines raise an open-ended discussion on what is the purpose of cultural policy research, what are the extents of measurable and reformative usefulness of cultural policy research in comparison to its proficiency to be critical and revolutionary?

Cultural policy as a theoretical and operational syntagm builds on two opposing, yet complementary concepts of *culture* and *policy*. In this line, the paper looks into diverse meanings of culture in cultural policy, as well as merging of culture with public policy, thus creating sub-field, or adjectival policy of cultural policy. After deciphering culture and policy in cultural policy, the cultural policy itself is explained not only for what it is, but for its stages of development, which are, to an extent, parallel to that of cultural policy research. The discourse on cultural policy also tackles the issue of instrumentalisation of cultural policy and the increasing usage of cultural policy as means for achieving goals that little to do, or nothing at all with arts and/or culture. For this reason, the paper looks into changes in the department of principal European governmental bodies towards culture in conjunction with the progression of lateral internationalisation and localisation of cultural policy research. The European “situation” in cultural policy research is explained through illustration of several programmes of applied cultural policy research such as National reports programme by the Council of Europe and the development of the network structures in cultural policy research and digital databases like Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe.

The central part of the paper features an analysis of the type of cultural policy research, which are juxtaposed with the interdisciplinary nature of the cultural policy research and sequential (wide) choice of methodological tools. For this reason, it is stressed that there is no single way to understating, analysing and researching

cultural policy. However, there are several definitional approaches to differentiating cultural policy research, and those range from division on institutional and civil cultural policy research to academic and applied cultural policy research. In the domain of methodological approaches, the wide choice presents an exceptional opportunity for the researchers, yet it also brings a lots of risks, namely that of inconsistency, instability and disorder. Hence, the seeming methodological “freedom” in cultural policy research must not be mistaken for “free pass” for improvisation, but must be used for exploration of the epistemological and ontological complexities not only in conjoining culture with policy, but in the processes and implications of the scientific articulation and practical regulation of the cultural policy field.

Bilješka o autorici / About the author

Ana Žuvela znanstvena je asistentica na Odjelu za kulturu i komunikacije Instituta za razvoj i međunarodne odnose (IRMO) u Zagrebu. Akademska je pijanistica s magisterijem kulturne politike i upravljanja u kulturi završenoga na sveučilištu University of College u Dublinu te doktorandica na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Dugogodišnje profesionalno iskustvo u području kulture uključuje upravljanje kulturnim, umjetničkim i znanstvenim projektima, savjetovanje i zagovaranje u procesima donošenja odluka, istraživački rad, rad u tijelima javne uprave, vođenje projekata međunarodne suradnje itd. Područje njezina znanstvenog i stručnog interesa obuhvaća razvoj kulturne politike, decentralizaciju kulturne politike i lokalni kulturni razvoj, utjecaj kulture na razvoj gradova te upravljanje u kulturi. Aktivno surađuje u upravljačkim i savjetodavnim tijelima brojnih ustanova i nezavisnih organizacija kulturnog sektora u sferi kulturnog razvoja na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Redovito objavljuje radove i izlaže na domaćim i međunarodnim skupovima o temama razvoja kulturne politike.

Ana Žuvela is a Researcher at the Institute for Development and International Relations. Originally a concert pianist, Ana holds a Master of Arts in Cultural Policy and Arts Management from the University College Dublin and is a PhD candidate at the University of Zagreb. She has experience in cultural production, arts management, cultural research and advocacy from working for local government bodies, non-governmental cultural organizations and cultural institutions. Her research interests include development of cultural policies and strategies, local cultural development and decentralization of cultural policy as well as new models of cultural governance. Ana Zuvela served as the Co-Chair of the LabforCulture Steering Committee, as Advisor for Cultural Affairs in the City of Dubrovnik and is a Board member of independent organizations Cuter and Art Workshop Lazareti as well as a member of European Cultural Parliament.

Jean Monnet projekt EU kompetencije i nacionalne kulturne politike: kritički dijalozi / CULPOL (broj: 575442-EPP-1-2016-1-HR-EPPJMO-PROJECT), koji je sufinanciran sredstvima programa Europske unije Erasmus+, ima za cilj poticanje diskusije i kritičkog dijaloga o utjecaju EU agende na hrvatsku kulturnu politiku.

The Jean Monnet Project EU Competences and National Cultural Policies: Critical Dialogues / CULPOL (575442-EPP-1-2016-1-HR-EPPJMO-PROJECT) has been supported by the Erasmus+ Programme of the European Union. It aims to promote discussion and reflection on the impact of the EU agenda on the Croatian cultural policy.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Institut za razvoj i međunarodne odnose
Odjel za kulturu i komunikacije
LJ. F. Vukotinića 2, HR-10000 Zagreb

Institute for Development and International Relations
Department for Culture and Communication
LJ. F. Vukotinića 2, HR-10000 Zagreb

Tel. +385 1 48 77 460
Fax. +385 1 48 28 361
culpol@irmo.hr
<http://culpol.irmo.hr/>
<http://www.irmo.hr/>